

38523

8.6

Kultura in politika.

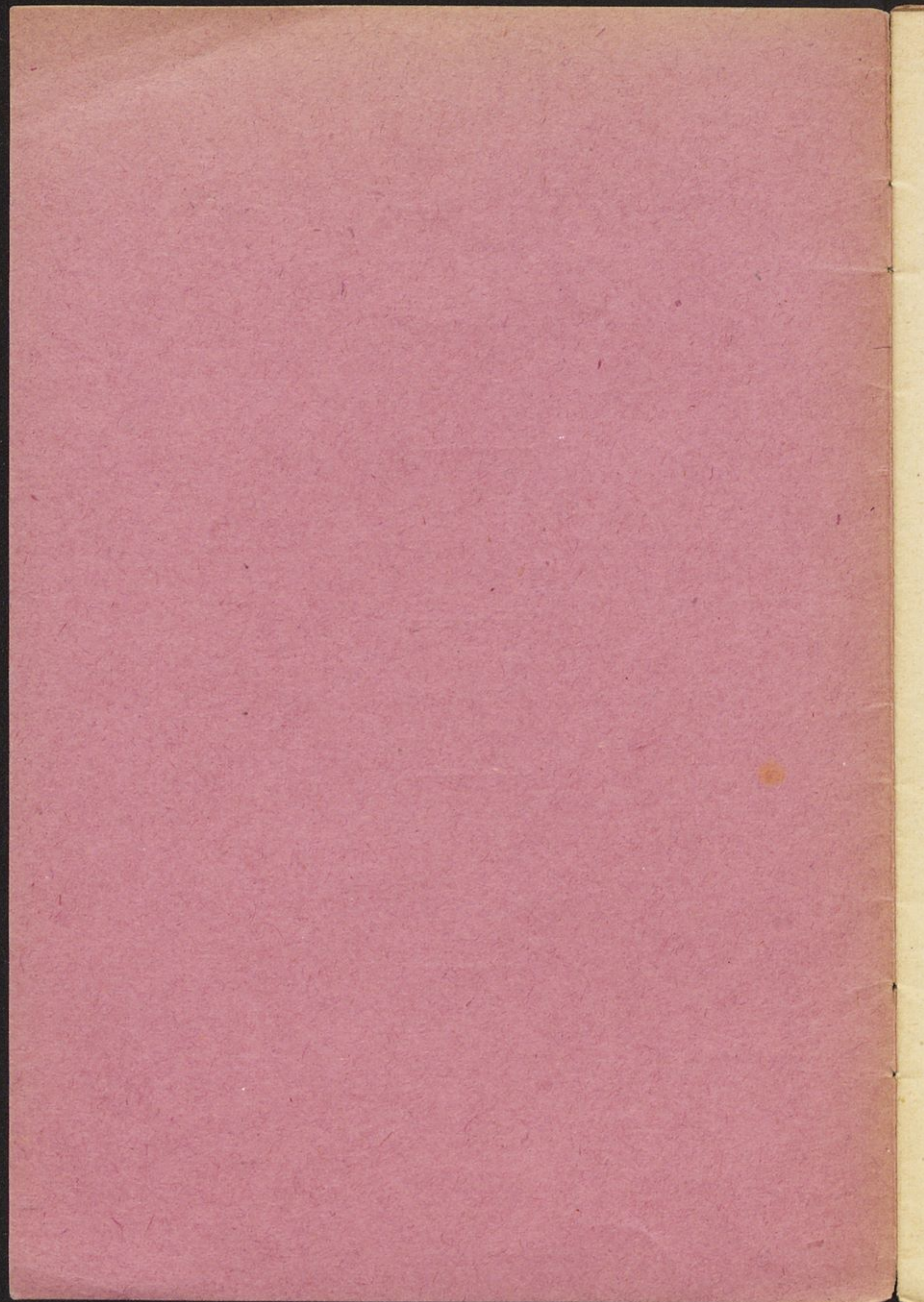
Dr. Fr. Ilešič.

Ponatisk iz „Glasa Matice Hrvatske“ g. IV. br. 1—2.

Izdale:
„Matica Hrvatska“ in „Matica Slovenska“.

ZAGREB 1908.

Tiskala „Prva hrvatska radnička tiskara“.

Kultura in politika.

Dr. Fr. Ilešič.

Ponatisk iz „Glasa Matice Hrvatske“ g. IV. br. 1—2.

Izdale:
„Matica Hrvatska“ in „Matica Slovenska“.

ZAGREB 1908.

Tiskala „Prva hrvatska radnička tiskara“.

Kultura & Politik

1936

030023036

Tu imate mojo rokó:
Stojimo na realnih tleh,
gledamo v nebó,
pri srcu pa nam je gorkó!

(Pozdrav odposlancem „Matice Hrvatske“).

Uvod.

Nismo več v času, ko so naš narod tvorili na eni strani seljaki, na drugi redki izobraženi rodoljubi in literati. Naš narod se je razvil in diferenciral.

„Matica Slovenska“ bi bila, skrbeč za ves slovenski narod, vesela, ko bi primerno razvoju naroda mogla razširiti svoje delo tudi na stanove, ki jih dosle še ne obsega. Zgodilo bi se to, ko bi jo gmotno podprli vsi stanovi, zlasti tudi trgovski in obrtniški stan. Zato vabim in zovem v Matico i njih. „Matica Slov.“ se bode rada dičila z dobrotvori, kakor se z njimi diči n. pr. „Matica Srpska“ v Novem Sadu, ki ji stene krasi slike mnogobrojnih dobrotnikov — trgovcev. Iz realij klije ideal.

S tem bi se *kultura demokratizirala*.

Kakor je demokratiziranje kulture le v prospeh kulturnim zavodom, tako je obratno kultiviranje najširših slojev naravna zahteva naših časov. Evo, zakaj! Najširši sloji prodirajo dandanes s svojimi pravicami v politiko. Vsaka pravica pa

veže in nalaga dolžnosti; zato je umevno, da gre z občnim izbornim pravom roko v roki šolska obveznost in potreba duševnega napredka sploh. V tem smislu se dandanes kultura, ki je bila prej bolj aristokratska, demokratizira, a demokracija se kultivira.

Izročajač se tako sodbi najširše javnosti, utegne Matica doživeti, da bodo eni na glas hvalili, kar so drugi obsodili. Kar bo za ene duhovito, originalno, nenadkriljivo, bode drugim sirovost, blodnja, sanjarstvo, zastranitev s cest sedanjosti in realnosti, utrtih v narodu in njega zgodovini.

Kako naj plove Matica? Vsak umotvor ima dvojno vrednost, eno bi mogli zvati absolutno, drugo pa relativno; absolutno ali objektivno vrednost ima umotvor kot tak, sam zase, kot umetnina, ki budi prvotno estetsko čuvstvo, relativno pa z ozirom na ljudi kake dobe in njih *celotno* dušno življenje. *Celota* našega dušnega življenja ne obsega *le* estetskega čuvstva in ni *le* plod hipa, ko stoji človek pred umetnino, ampak krije v sebi obenem pojave ostalega dušnega življenja in osobito kot občo dispozicijo vso njegovo *preteklost*. Tradicija je to, kar sicer imenujemo podedovanost. Vsak novi razvoj mora računati s tem faktorjem. Redko more nov impulz kratko malo in trajno izbrisati vse spomine, redko pa tudi tradicija izide iz boja z novimi impulzi neizpremenjena; običajno se sklene mir ali premirje ob znatnih izpremembah v obeh taborih — prav za prav se nekoč mora nehote samo konstatirati, da ni več boja — in to, kar je ostalo kot plod trvenja in boja, je *kultura izvestnega časa*.

Vodnik je deloval s „Pratiko“ in „Novicami z vseh krajev celega sveta“ *naravno* kulturno, ker je pogledal *nazaj*, predno je stopal *naprej*,

isto tako Bleiweis in Slomšek (prvi za materijalno, drugi za moralno kulturo). Prešernova kulturna potencia se je realizirala eno generacijo za njim; za njegovo dobo je bila poprečno nepojmljiva originalnost, revolucija, a baš zato z občega stališča sila važna, ker je kot duševna revolucija snovala napredek in *bodočnost*.

Manj nego na beletrističnem polju ima naš narod tradicij na polju znanosti. In vendar je nedvomna istina, da prave kulture ni brez znanosti. Zato se „Matica Slovenska“ s stališča harmonskega našega kulturnega razvoja principijelno ne more omejevat na beletristiko; dasi priznava tej-le v razvoju naroda v njega celoti prvo mesto, mora ipak upoštevati tudi znanost.

Kuluren človek ni isto, kar *učenjak* ali *strokovnjak*; *kulturen* človek pa tudi ni isto, kar beletrist ali sploh *umetnik*.

Mnogo jih je, ki ob znanosti izgubijo vse stike z beletristiko, poezijo. Puste so često take duše in neharmonske; ne umevajo človeka, ker mu poznajo le glavo, ne pa tudi srca, ki nas poživlja.

Obratno pa jih plava mnogo le na krilih poezije in si nikoli z umstvenim delom ne organizira duha.

Treba je hiše, kjer je račun gospodar, ki ureja in organizira, umetnost pa gospodinja, ki ljubi pesem, sliko in kip.

Genijalnost ni isto kar kulturnost. Kultura je obdelano žitno polje, je vinograd, je sadni vrt . . . Kultura ni gozd.

Kultura je obdelana duša, je razvit intelekt, je otančeno čuvstvovanje, je disciplina volje.

Kultura je torej materijelna in duševna.

Kultura ni priroda, pa tudi ni uničevanje prirode, kultura je razvoj prirode in nje požlah-

tnitev. Kultura mi ni obdelana zemlja niti kupljena in v kašči hranjena pšenica, kultura je oranje in sejanje, je klitje in setev.

Duševna kultura ni „tabula rasa“ novorojenega deteta niti duševni samoumor, duševna kultura je razvoj zmožnosti, intelekta, fantazije in čuvstva in volje. Duševna kultura zre v ideale istine, lepote in dobrote ter nastopa kot znanost, umetnost in morala.

Mnogo ljudi vzame kulturi *politika*. Po selih jih zlasti živi mnogo, ki so pač nekdanje vstopili v svetišče znanosti in umetnosti, a se sedaj hranijo le s političnimi časopisi ali celo le z enim političnim časopisom, kulturnim društvom pa često direktno dajejo slovo ali jim napovedujejo boj, ker so se zastopniki onih društev kdaj pojavili v nasprotnem političnem taboru.

Spričo teh zelo aktualnih pojavov hočem obširneje govoriti o odnošajih *kulture in politike*. Pri tem se hočem ozirati le na slovenske in hrvatske oziroma slovensko-hrvatske razmere; zakaj v njih se faktično danes razvija življenje „Matice Slovenske“.

O publikacijah „Matice Slovenske“ za l. 1907. je poročalo slovensko in hrvatsko novinstvo, a poudarjam, da je o njih poročalo več hrvatskih nego slovenskih listov*.

Odnošaji kulture in politike.

Kultura je pospešeni razvoj prirode in tisto stanje, ki je plod razvoja; politika pa ni stanje,

* To je vesel znak bodočnosti. Živeč v 5. desetletju svojega obstanka, sme in mora Matica iz obzorja, ki ga je imela dosle, ki ga je imela v svoji mladosti, stopiti malo dalje in više. To velja kakor vobče, tako tudi za slov.-hrvatske prilike.

politika je dejanje. Kultura je pridobivanje sile in sila ali potenca, politika je uporabljanje sile in efekt.

Kultura je notri v poedincu, v narodu in v državi; politika je *med* državami, *med* narodi in *med* poedinci ter ureja njih medsebojne *odnošaje*. Dokler je bil Adam sam, ni mogel imeti nobene politike; njegova politika se je začela šele, ko je dobil Evo.

Kultura je kvaliteta, politika je relacija, kultura je delo, politika je boj.

V boju ni morale. Nemoralnost naglašá politika za svoj neizogibni accedens; na drugih jo graja, na sebi opravičuje. V politiki odločuje *rezultat*, v kulturi je važen program in *namen**.

Politiki žrtvujemo načela, strančarski disciplini lastno misel — uprav tako, kakor so disciplinirani vojaki, da ustrele vsi na enkrat in enako. Vsaka formalna disciplina pa ovira samostalni razvoj in s tem kulturni napredek — vsaka formalna disciplina je greh zeper stvar. Jezusa so psovali isti ljudje, ki so ga 40 dni prej v triumfu sprejemali. To je bil plod in znak *politike*, politične agitacije, strančarske discipline, a ne znak kulture.

A.

Medsebojna uvetovanost kulture in politike.

Kultura razvija sile, politika jih večé in spretno uporablja.

Baš kakor v šoli! Učitelj razlaga in pojasnjuje; ako je pravilo pojasnjeno, ga uporablja.

* „Politiki je vsako sredstvo dobro . . . Politika je poleg kapitala največja vlačuga . . .“ (Dr. Hinterlechner v „Lj. Zv.“ 1908, 93.)

Kaj pa naj uporabljam in izrabljam, ako nisem ničesar pridelal? Kako naj politika rabi sile, ako jih ni?

Na čem naj sloni politika, ako ni kulture?

Uspešno se vojskuje država, ki ji je razvita materijalna in duševna kultura. Uspešna bo politika, ki se opira na materijelno in duševno kulturo.

Zato je bila velika Štrosmajerjeva beseda „Prosvjetom slobodi!“ Sej kulturo, politika bo žela. „*Glejte najprej na kraljestvo božje in njega pravičnost, vse drugo Vam bo dodano.*“ In kraljestvo božje je kultura.

§ 1.

Kultura brez politike.

Ali je torej v istini treba *le* kulturnega dela?

Istinito je to-le: vsakikrat nima šolnik niti časa niti prilike niti volje niti potrebe, da bi praktično uporabljal dobljeno pravilo.

Isto tako se more začasno razvijati, more celo cvesti kultura, ne da bi rodila politiko; često je kratko malo pozvonil absolutistični zvonec in *uporaba* sile, politika je bila zadržana. Toda latentna energija išče izhoda, išče pojava; naravno je, da kultura prej ali slej rodi, in njena hčerka je politika.

Spoznavši to naravno činjenico, prodirajo države in narodi najprej *kulturno*; svet, ki so si ga osvojili kulturno je skoro tudi njih politična last. Eden izmed vzrokov, ki imajo izvestno politiko za učinek, je brezdvojbeno izvestna kulturna smer.

Slabo je drevo, ki le cvete, pa ne rodi! Pol človeka, kdor le misli, pa ne izvršuje misli, kdor

le čuvstvuje, pa ne hoče! Proklinja ga narodna pesem, komur ni poroda. Slaba je kultura, ki se o priliki ne javi politično.

Ni treba, da bi učitelj sam z učenci uporabljal pravilo; more jim dati nalogo, da jo po najboljših močeh izdelajo sami; toda paziti mora na izdelke in jih pregledovati — to je, kulturni človek mora politično biti (če ne aktiven, a) zavzet, stoji torej lahko izven političnih organizacij, izven strančarskih bojnih vrst, a simpatizira z njimi po njih kulturnem programu.

Ni dovolj, otroka samo spraviti na svet, treba ga je tudi odgajati, zanj skrbeti, ga spremljati po njegovih potih in ga v opasnih hipih ne ostaviti, sicer lahko pade in propade in ne bo — zdravih vnukov in vnučic, veselja dedom in babicam.

V tem smislu je kulturni človek *dolžan*, se brigati za plod svoj, za politiko, jo spremljati po vseh potih — najhujše pa je, če oče sam zapečuje ali zatajuje hčerko. Njegovo očetovstvo mu ni opravičba, očetovstvo mu je vir *krivde*: dvakrat je kriv, baš zato, ker je oče. Zato kulturnemu delavcu njegovo delo ne opere političnega greha.

„Spoštuj očeta in mater, da se ti bo dobro godilo na tem in onem svetu!“ Da, da! Veliko oblast so dajali narodi roditeljem; mi dandanašnji pa poudarjamo poleg njihovih pravic tudi njihove dolžnosti. Zato kličemo kulturnemu človeku: „Spoštuj svoje dete, politiko, da ti po tvoji krivdi ne zabrede na kriva pota in tako ne pokvari vsega roda!“

Kako je soditi o hrvatski poslovice: „Nije sablja za popa i fratra, neg molitva i križ oko vrata?“

§ 2.

Politika brez kulture.

Kaj pa tista deca, pritepenci, razposajenci, ki jim človek ne ve niti za mater niti za očeta? To je politika brez kulture.

More se razviti politika tudi v deželi brez kulture, kakor se taka dežela lahko tudi vojaški organizira. Toda taka politika je nezakonito in zanemarjeno dete.

Kultura je politiki mati-zemlja, nje široka osnova. Kjer je politika, a ni kulture, tam je dim nad streho brez krepkega ognja v kuhinji, tam je grad zidan na pesek (ne sezidaš ga več, ako se ti poruši), tam je cvetica le položena na zemljo, zato jo polomi in podere svak vihar in cvetica usahne, ker nima hrane. S političnim porazom je tam izgubljenno vse.

Poraz doživeti more sicer tudi politika, ki raste iz kulture, a tak poraz je le toliko kakor toča, ki pobije setev — bo že zopet zrastle, saj je zemlja obdelana!

V slovanskem svetu se je često in mnogo-koje *prej* začelo politično življenje nego kulturno. Zato so pojavi političnega življenja često nezdravi.

Politika nas je zasačila *pred* dobo; to je tem usodnejše, ker je Slovan po svoji naravi očitno bolj zvan na kulturno poprišče nego na politični mejdan.

Kakor ves iztok, posvečujemo notranjosti več pažnje nego vnanjim činjenicam. Meditacija in kontemplacija, subjektivizem vežeta Slovana na samoto in mir. Zato se polni domotožja vračamo s Prešernom iz sveta v Vrbo. Imamo

odlično liriko, a slabšo dramo. Nihilist je lahko umetnik, a ne more biti političar, Črtomir je lahko psihološki problem, a ni za politiko, ker se zaleti. a „se pozneje ustavi“.

In zares na kulturnem polju, kjer odločuje notranjost, imamo lepe uspehe, vendar zopet lepše na polju umetnosti, nego na polju znanosti. Baš ta zadnja činjenica pojasnjuje trditev, da smo manj pripravljeni za politiko; zakaj baš znanost disciplinira genijalno individualiteto ter ji da značaj, ki je potreben v politiki, značaj vztrajnosti in opreznosti.

Kakor stoje stvari sedaj, moramo reči, da smo se današnje politike bolj *naučili* od drugod, nego jo razvili iz sebe; uprav zato ne presojamo pravilno nje naravnega razmerja do kulture ter ji često dajemo preveč pravic.

Politika, ki se ni organski razvila iz kulture, ne prezira le moralne kulture kakor na žalost politika sploh, ampak zanemarja tudi intelektualno in estetsko kulturo, to je, znanost in umetnost, isto tako šolo, ki jima je odgojiteljica.

Politika brez kulture je izdelovanje okvira brez vsebine ter more slučajno ustvariti *veliko* domovino, a ne *jake* in *lepe*.

§. 3.

Izpremembra politike ob izpremenjeni kulturi.

Kulturna izpremembra se vrši polagoma; tekom desetletij more naša duša dobiti čisto nove temeljne nazore o svetu. Naravna posledica je, da vsled kulturne izpremembe prestopi človek tudi politično; zakaj smer politike se naravno krije s smerjo kulture. A kdor prestopi od danes

do jutri, je politični begun in kulturni izdajalec, ako je bil sploh kulturno zavzet. Njegov prestop ne izvira iz kulturnega uverjenja, nego iz prikritih, često osebnih nagibov.

Predno pa o kom izrečemo tako obsodbo, moramo dakako vedeti, ali prestop ni vnanji izraz in posledica dolgotrajnega, dolgo ne dobojevanega notranjega boja.

Na videz si moreta nekaj časa nasprotovati smer kulture in smer politike. Tako more na pr. vse kulturno zanimanje delj časa biti obrnjeno na zapad, a politika gledati na iztok. Toda ta razlika smeri provzroči prej al slej konflikt; v tem konfliktu bi mogla zmagati kultura.

Zapadnjaška kulturna smer je v Slovincih povlekla za seboj že marsikatega političarja in rodila „Vetrogončiče“, ki smatrajo svoj rod le za — svojo zibelko.

Včasi je kultura tuja, a politika je ali hoče biti domača; to je neprírodno in zato netrajno. Politično smo še radikalni, doma in v družbi, ob svoji knjižnici in za zatvorjenimi durmi pa smo že tuji; vzagajajoč svojo rodovino v znakih tuje kulture, izpodjedamo svoji politiki tla. Tako politikovanje je bobnanje ob grobu; zakaj tuja vsebina razžene prej ko slej domačo obliko, in to ali že v tebi ali v tvojih otrocih. „Po otrocih jih boste spoznali.“

Naši preporoditelji so bili, i ako so bili predvsem političarji, zavzeti za narodne izraze, za narodne pesmi, za narodno nošo . . .

V nasprotno smer se na pr. kretala dalmatinska politika, ako zahteva zedinjenje z banovino, in dalmatinska umetnost (gl. „Obzor“ z dne 14.

6. 1908.). Slovenske pol. stranke imajo v svojih programih hrv. drž. pravo, a za to se ne brigajo, da bi kulturo spravili v isto smer. Zato so dotične programne točke mrtve.

§ 4.

Izpremembra kulturnosti ob izpremenjeni politiki.

Politika je kakor vojna, ki izpreminja položaje, ustvarja nove oblike.

Kolikor pa s temi oblikami ustvarja kulturi uvete in sredstva, toliko jo pospešuje ali ovira; zato se ob izpremenjeni politiki more izpremeniti kulturnost zemlje; to velja za *znanost in umetnost*, ker sta te dve odvisni od vnanjih uvetov in sredstev, ne velja pa za *moralno* kulturo, za *značajnost*.

Ali se zemlja izpremeni, zato ker je vihar pripogibal ali pripognil drevo? Komur je zares pognala kultura v srcu, ta radi izpremenjene politične konstelacije ne bo izpremenil svojega *bistva*. Vršeč svoje dolžnosti, opravljajoč svoje delo, množeč svoje in sveta sile, ne bo gledal, kako stoje zvezde, kako piha veter. Po vetru obračajo plaščiče svoje ljudje, ki jim besede in čini ne izvirajo iz prave kulture. Kulturo svojo izroči političnemu pritisku le, kdor je nikdar ni imel.

Kdor pa je odbil napad na svojo *moralno* kulturo, je s tem pomagal odbiti vobče *ves* politični pritisk, ki je ogroževal tudi *znanost* in *umetnost* in njen razvoj. Zato je kulturnost vobče rešena, ako je trdna in neomajna naša moralna kultura.

§ 5.

Politika in kultura kot sredstvo in svrha.

Naravno je, da se hči ravna po materi, torej politika po kulturi in ne obratno.

Zakaj politika je, kakor vojska, le sredstvo v dosego svrhe, sredstvo v očuvanje in pomnoženje kulture. *Bellum propter pacem* in ne obratno!

Kot hči kulture mora politika zopet roditi hčer, nalikujočo babici, kulturi. Politika ima svrho izven sebe, v kulturi.

Baš zato, ker je politika močno sredstvo kulture, greši tisti, ki zavozi voz politike, ker s tem podrezuje žile kulturi.

Često pa vidijo politične stranke in vlastodržci v vseh svojih kulturnih akcijah le golo sredstvo v dosego političnih namenov, to je, *mati* služi *hčeri*. Pospesujeje gospodarsko kulturo in čisto duševno, a ne, kakor da bi se direktno interesirali za njo; vse je le radi politike. *Pace* (*culturā*) *paratur bellum* (*politica*) namesto: *Bello* (*politicā*) *paratur pax* (*cultura*).

Navadno postopajo tako politične stranke ali vlastodržci, kadar so na slabih nogah ali kadar se uvaja nova politika. Dakako da je gojitev kulture njih namenu in obstanku končno nevarna. Zakaj čim začuti sivec moč, hoče iti svojo pot in vrže jezdeca raz sebe. Jezdec kliče: „Die ich rief, die Geister, werd' ich nun nicht los!“ — na zadnje pa je v jarku.

Včasi hoče politika zavladati v kulturnih društvih, zato da bi pripravila pot drugi kulturni struji, drugi kulturni *vsebin*i. Tu je razmerje med politiko in kulturno pravo, politika služi le kot sred-

stvo kulturnemu boju. Toda često se politika meša v kulturo, ki je čisto *formalna*, kjer bi zaman iskali razne kulturne vsebine; mislim na pr. na petje in na telovadbo; v tem slučaju je dotična kultura nje osvajaču golo sredstvo za politiko.

B.

Uvedba v kulturo in v politiko

Kakor je oče prej nego sin in pravilo prej nego uporaba, tako mora v človeku kultura biti prej nego politika.

Črevljar in krojač ne vzame učenca, ki nima nekake, vsaj ljudskošolske naobrazbe, a za politiko, ki je težka veščina in umetnost, naj bi bil dober vsakdo, najsi se je kaj izobraževal ali ne!

Kakor prve šole ne vzgajajo že za *stan*, tako ne morejo vzgajati za politično stranko. Vzgoja bo gledala, da *kultivira* učenca; to kultiviranje se nehote vrši v smislu kake *kulturne struje*, a ne sme zabresti v politično stranko. „Talent sem ti dal na pot, pojdi pa sam!“ tako govori učitelj, vedoč, da bi sicer grešil, kakor greše roditelji, kateri prerano določujejo sinovom stan ali jih silijo vanj.

Kultura je misel ali čuvstvo, politika je čin. Je li dobro, če je čin *pred* mislijo in čuvstvom? Samo Merkur je bil brž po rojstvu gotov *s činom*, pa še to je bila — tatvina.

Zato ni vesel znák, če je res, kar je čitati, da namreč ni več dijaških literarnih krožkov, kjer bi se deklamovalo, pesnikovalo in pisateljvalo; tem manj vesel znak je to, ker je na drugi strani gotovo, da je mladina naša rano že zelo

razcepkana *politično*. S tem se le krepi neugodna činjenica, da je vse polno aktivnih političarjev, a malo kulturnih ljudi. Vsi hočemo biti brž in samo *kovači, črevljarji in mizarji*, a ne pomislimo, da bi pred vsem morali biti *ljudje*.

Kakor mladino tako tudi kmete rajši uvažamo *v stranko* nego *v kulturo*. Seljaka politično prej budit in ga kulturno obraziti, je opasno počenjanje in demagogija. Umevno in opravičljivo je le v izvanrednih, nenormalnih razmerah.

C.

Kultura in politika v izvanrednih, nenormalnih razmerah.

V normalnih razmerah je kultura mati, voditeljica politike, politične *stranke* so v okviru kulturnih *struj*.

V izvanrednih razmerah pa stopi politika mogočno v ospredje; prezirajoč kulturne razlike, si sestavlja stranke iz kulturno heterogenih elementov. Tako je v časih opozicije ali boja — žal da je vojne često treba, da je često treba „bello parare pacem“. Taki politični stranki, ki ne sloni na kulturno enotnem programu, more biti svrha na pr. *državopravna* ali *narodna*; ni ji direktno in pred vsem za kulturo (za *vsebino* kulture), gre ji za *uvete* in *obliko* kulture.

In zares, kdor bi se vdajal le vsebini kulture in se prej nič ne pobrigal za nje uvete (na pr. za jezik), ta bi nalikoval *Arhimedu*, ki je študiral svoje kroge, a vdrl je neprijatelj in mu jih pohodil. Ako si ne zavarujem delavnice, ne bo dela; ako si ne osiguram vsaj donekle oblike, ne bo prave vsebine.

Slovensko delavnico dandanes čuva vsakdo, ki rajši ljubi „Slavo“ nego „Emmy“ in se zanima tudi za napise na poštnih pečatih. Kaj je bistvo stvari, je odvisno od položaja.

Seveda tako politično zanimanje, tako politično-formalno postopanje ne sme zavirati in obsojati strank, ki delajo za vsebino, temveč naj jim stoji ob strani in stori svoje kot njih popolnilo. Zakaj *oboje* je potrebno, uveti kulture in vsebina kulture, vendar je ta - le zadnja konec in svrha.

V normalnih razmerah si vsebina sama da obliko; zato imajo formalno-politične stranke kot *bojna konstelacija* pravice do obstanka le, dokler je neprijatelj blizu, in so torej upravičene le začasno, a *takrat* niso le upravičene, marveč so absolutno potrebne.

V takih nenormalnih razmerah smo narodi, ki nam preti narodna pogibel; zato smo vsi vojniki, večni *graničarji*, ki š puško ob nogi obdelujemo polje svoje prosvete. Osobito in v visoki meri pa velja to za kraljevino Hrvatsko, ki ima poleg malih političnih vprašanj nerešeno in nedobojevano visoko politiko, ki ima baš dovolj visoke politike. da jo drži v neprestanem nemiru ter ji ne da, se oddahniti za mirni kulturni razvoj. Hrvati pa so važen in močan politiški faktor. Hrvati imajo neprestano *veliko politično vojno* že nad sto let.

Gorje je bilo zemlji, ki jo je pustošila 30 let vojna! In strašen je bil stavek westfalskega mira: Cuius regio, illius et religio! Čigar je politika, njegova je kultura.

Pravično bo sodil o Hrvatski le, kdor jo zares pozna in uvažuje njen težki položaj. Le on bo tudi pravilno sodil o Štrosmajerju, ki je

mesto ljudske šole dvignil visoko šolo in Akademijo; v kričečih in skrajnje političnih časih, ko je bila blizu propast politična, je dvignil tisti del kulture ki direktno drži v politiko, njen najjačji steber, vseučilišče. Zabranil je s tem, da gora ni padla na domovino — bolj spodaj se hiša popravi, ko se ni več bati velike in akutne nevarnosti.

Slično je tudi rešiti vprašanje, ki ga je često čuti, ali naj zahtevamo Slovenci univerzo, predno imamo svoje nižje šolstvo. Zakaj tudi mi smo „graničarji“.

Po hipno potrebni *svrhi* svojega dela si Slovenci in Hrvati ne nasprotujemo, ampak se *popolnjujemo*: Hrvatom je pred vsem dolžnost *oblika*, Slovence more in mora pri srcu biti pred vsem *vsebina*.

In ta vsebina in ta oblika sta združljivi, ker Slovenci nismo imeli nikoli posebne (državno-pravne) oblike, a Hrvati ne vsebine, katera bi bila *različna* od naše. Slovencev in Hrvatov kulturna prošlost in sedanjost je različna le graduelno, a ne bistveno.

Kdor ve, da je treba narodu obenem vsebine in oblike, vidi, da je le v naši popolnitvi spas. Zato ni dober Slovenec, kdor ne ljubi hrvatstva, in obratno.

Končni cilj nam je skupna kultura. Čim bolj nam najnovejši dogodki osiguravajo obliko, tem lažje se bo dosegala kulturna vsebina.

Stranke in politične skupine so lahko teritorialno poljubno omejene; kulturo omejuje in določuje le priroda.

